

Интересна римска тегловна мярка от АР „Деултум-Дебелт“

Петър Балабанов ^a, Елина Анастасова ^b

^a Петър Балабанов, Департамент археология, Нов български университет, бул. Монтевидео 21, София 1618; p_balabanov@abv.bg

^b Елина Анастасова, Катедра Археология, Исторически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, бул. Цар Освободител 15, София 1504; elina_91@abv.bg

An interesting Roman weight unit from Archaeological reserve ‘Deultum – Debelt’

Petar Balabanov ^a, Elina Anastasova ^b

^a Department of Archaeology, New Bulgarian University, 21 Montevideo Blvd., 1618 Sofia, Bulgaria; p_balabanov@abv.bg

^b Department of Archaeology, Faculty of history, Sofia university St. Kliment Ohridski, 15 Tsar Osvoboditel Blvd., 1504 Sofia, Bulgaria; elina_91@abv.bg

ABSTRACT

An interesting object made of lead was found during the archaeological investigations in the summer of 2013 in the archaeological site of Dobelt, part of Archaeological reserve Deultum – Debelt. It has cylindrical shape and its bottom has been broken in antiquity.

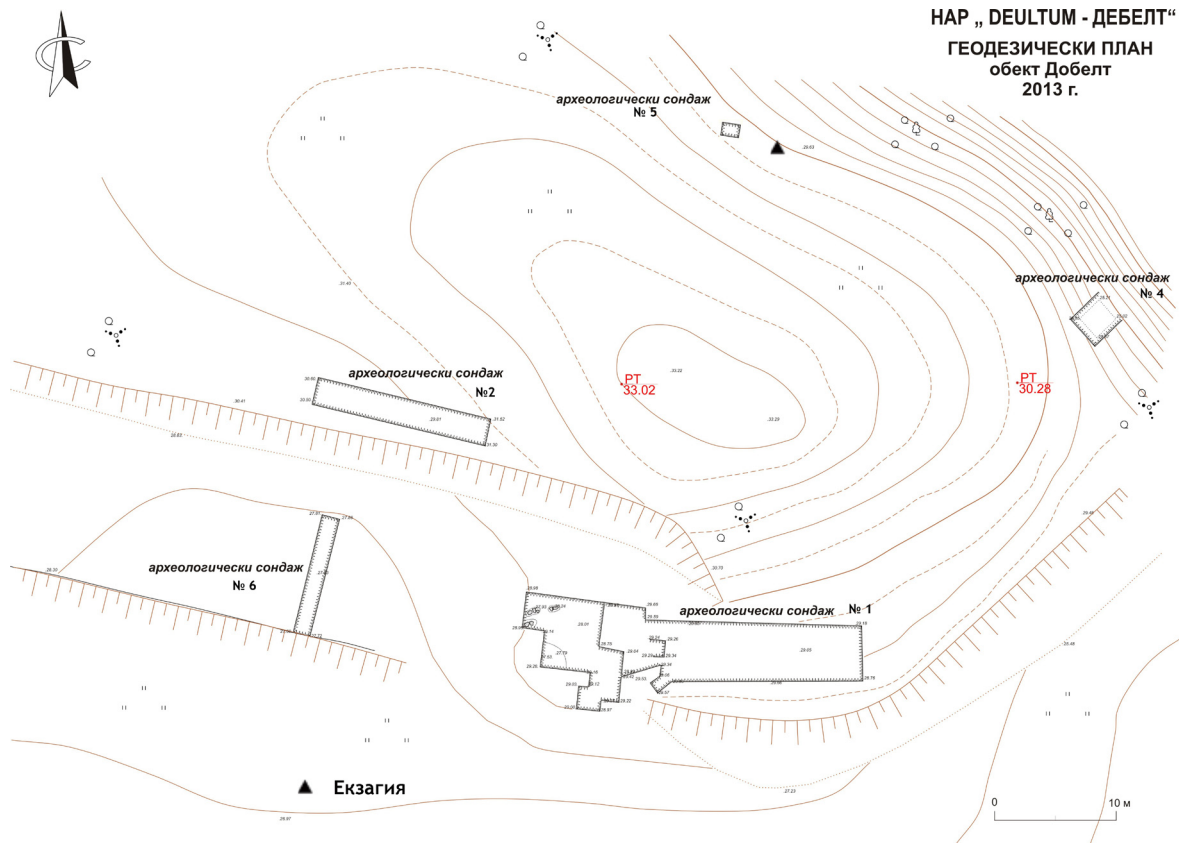
There are traces on the edge of the object suggesting an iron application or a handle. In its current condition the object weights 877 gr. Two imprints from the obverse of Emperor Antoninus Pius's coins (138-161) are preserved on the surface of the cylinder. According to one of the available analogies, it was considered the that imprints were made of coins struck in 160-161, during the last years of the Emperor's rule. The object can be interpreted as a standard for weight measures. It weighs two or more Roman pounds. A similar object has never been previously found at the territory of Bulgaria.

KEYWORDS

Roman lead weight, AR Deultum – Debelt, Antoninus Pius

В хода на археологическите проучвания в АР „Деултум-Дебелт“ през август 2013 г., при проверка на повърхността на терена с металотърсач в границите на обект „Добелт“ от г-н Д. Пантов, бе намерен интересен предмет от олово. В точката на намирането му – непосредствено до сондаж 5, културни пластове на практика липсваха. Дълбочината, на която се появява материка в този участък е около 0.15 м (обр. 1).

През последните десетилетия терасата е била използвана за насаждане на лозя и според информация на местни жители и наблюдения повърхността на терена е била донасипвана с чернозем, носен от близките околности. Сред находките от съвременната повърхност на терасата можем да споменем половинка от силно корозирала бронзова монета, която според размерите си би могла да бъде от емиисиите с изображения на Реметалк II и Август, и бронзов гвоздей, вероятно от дървена конструкция. В насипа, покрай южната периферия на терасата, по време на археологическите кампании през 2011 – 2013 г., бяха открити бронзова монета на Филип II Македонски, бронзова монета на Месамбрия Понтика от периода IV-III в.пр. Хр. (от типа „Глава

Обр. 1. Геодезичен план на обекта. Автор: инж. А. Каменаров
Fig. 1. Geodesic plan of the site by A. Kamernarov

на амазонка/Атина Алкис“), бронзова монета на одриския владетел Реметалк II и император Август, сребърен денар на император Адриан, бронзова монета от същия император, автономна монета на Деултум от времето на император Макрин, антична оловна търговска пломба, както и бронзови монети от Константин Велики (Балабанов 2012; 2013; 2014). Върху южната половина на терасата бяха проучени и петнадесет погребения от I-IV в. В разкритите до момента сондажи са документирани следи от различни съоръжения – ритуални ями, останки от навеси или леки постройки, основи на пещ, изкопи, правени с различна цел – които датират в широките граници IV в. пр. Хр. – VI в. сл. Хр. За съжаление, резултатите от трите години сондажни проучвания позволяват, засега, само констатацията, че терасата на челото на източния склон на ниския рид, който минава северно от останките на римския град Деултум, е била обитавана интензивно от желязната епоха до ранното средновековие (Обр. 2). Тъй като археологически находки се откриват и в терените непосредствено около терасата, е трудно да се предположи, дали разглежданият предмет е бил донесен заедно с допълнително насипания чернозем от района извън обекта или е бил изкопан в хода на строителни или подравнителни дейности на самата тераса. Особено активни са били те през Ранното Средновековие, когато по южната ѝ периферия е минавал източния край на граничния вал „Еркесия“, издигнат най-късно в началото на IX в.

Самият предмет има форма на цилиндър, като горната му част е слабо стеснена спрямо максималния диаметър. Тялото на предмета е счупено отдавна и долната му част липсва. На ръба на отчупването личат следи от тесен железен предмет. Това мо-

Обр. 2. Терасата, на която е разположен обект „Добелт“. Поглед от юг.

Автор: Владислав Тодоров

Fig. 2. The terrace on which the site of 'Dobelt' is located, view from the south.

Figure by V. Todorov

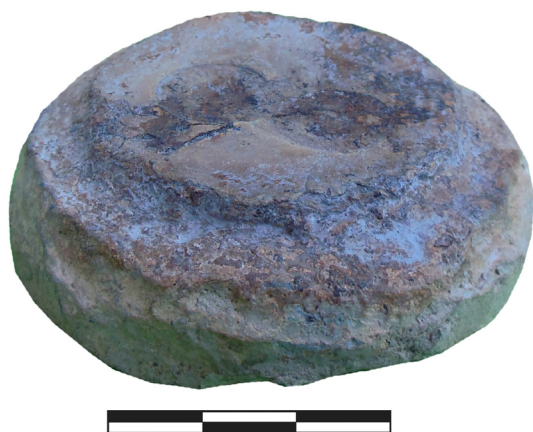
гат да бъдат остатъци от дръжка или апликация. Теглото на слитъка в съвременното му състояние възлиза на 877 г. Височината на запазената част възлиза на 44 мм, а максималният диаметър – на 74 мм (обр. 3).

Върху основата на предмета, има два негативни отпечатъка от аверс на римска монета. Поради дългия престой в земята, повърхността му е силно корозирала, което затруднява точното определяне на вида (обр. 4).

Върху едното изображение е трудно да се доловят достатъчно точно портретни черти или части от надписа, чрез който да се определи принадлежността на монетата.

Второто изображение е по-добре запазено. Върху него личат очертанията на императорски бюст, увенчан с лавров венец. Образът принадлежи на император Антонин Пий (138-161). Надписът е силно повреден, изключение правят разположените в горната част на отпечатъка букви, от които бяха разчетени AVG PIUS и PP от съкратените титли след името. В надписите върху повечето от монетните типове, сечени от името на този император, има подчертан широк интервал между буквите над главата му. Търсената монета принадлежи към няколко емисии, при които надписът по периферията е непрекъснат. Друг важен елемент за търсенето на конкретната емисия, към която принадлежи монетата, е съотношението на буквите PP спрямо определени точки от профила на императора.

При прегледа на емисиите от ауреуси, сечени по времето на император Антонин Пий, бяха установени четири типа монети, които отговарят на условието за цялост на надписа. Върху аверса на две от тях е представен императорски бюст обърнат на дясно, а при останалите две образът е обърнат на ляво. Общото между четирите монети е, че изображението на императора не е увенчано с лавров венец, което от своя страна може да се свърже с началния период на монетосечене на император Антонин Пий. При три от монетите, съдържанието (IMP CAES TAEI HADR ANTONINVS

Обр. 3. Оловна римска тегловна мярка от
АР „Деултум-Дебелт“. Снимка –
Петър Балабанов
Fig. 3. Roman lead weight unit from
'Archaeological reserve Deultum – Debelt'.
Photo by P. Balabanov

Обр. 4. Отпечатъци от аверси на монети
върху основата на тежестта. Снимка –
Петър Балабанов
Fig. 4. Imprints from the obverse of Emperor
Antoninus Pius's coins at the base of the
weight. Photo by P. Balabanov

AVG PIVS PP) и положението на надписа не съвпадат с отпечатъка върху оловната тежест (RIC 200a, RIC 213v, RIC 214). При прегледа на последната монета намираме сходство между надписа ѝ и разчетените съкращения от отпечатъка. Липсата на лавров венец и различния иконографски тип, а именно къдриците, с които е изобразен Антонин Пий, спомагат да се отхвърли възможността отпечатъка да е направен от ауреус (RIC 313).

Портретното изображение и надписа, разкрити по повърхността на екзагията, съвпадат най-точно с аверса на римски денар, сечен в Рим (обр. 5, 6). Монетата е публикувана в сайт на аукционната къща – MUENZAUKTION и не е регистрирана в он-лайн каталозите.

Аверсът на монетата представя глава на императора, обърната надясно, увенчана с лавров венец. По периферията на монетата минава надпис: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P XXIII, от който разбираме титлите, носени от императора, а именно – баща на народа и народен трибун. Най-важен детайл за датиране на монетата е обозначението на трибуната. Антонин Пий е бил провъзгласен за двадесет и трети път за трибун в самия край на своето управление (Bryant 1895, 33).

Върху реверса има изображение на Фортуна, права. В дясната си ръка държи рог на изобилието, а с лявата се опира на кормило от кораб. Според римската религия, Фортуна е богиня на щастливата случайност и човешката съдба, поради което често бива поставяна върху реверсите на монетите, сечени от римските императори.

Около изображението на богинята има надпис – FORTVNA COS IIII. След 145г., когато Антонин Пий е провъзгласен за римски консул за четвърти път, върху част от сечените от него монети започва да се поставя съкращението „COS IIII“, като този тип надпис се запазва и при последните емисии на този владетел (Mattingly 1930, 36-37).

Имайки предвид информацията, която получаваме от надписа на монетата, можем да заключим, че тя е отсечена през 160 г., в края на управлението на император

Обр. 5. Римски денар с лика на имп. Антонин Пий. По:

<https://www.muenzauktion.com/ritter/item.php?id=46075&lang=en>

Fig. 5. Roman denarius with an image of Emperor Antoninus Pius. Image from:

<https://www.muenzauktion.com/ritter/item.php?id=46075&lang=en>

Обр. 6. Увеличена снимка на негативния отпечатък на повърхността на екзагията.

Снимка –Петър Балабанов

Fig. 6. Magnified photograph of the negative imprint on the surface of the object.

Photo by P. Balabanov

Антонин Пий.

Най-вероятната интерпретация на предмета е като стандарт за пазарна екзагия. Маркирането му с изображение на императора показва, че е бил използван като официално издаден от имперската администрация критерий за тегло. В зависимост от големината на липсващата част, той може да е тежал между 3 и 5 римски фунта. Направените консултации със специалисти не позволиха да се намерят точни аналогии. От територията на България не е известна подобна оловна тежест.

Цитирана литература

- Балабанов, П. 2012. Сондажни разкопки на обект „Добелт“ в АР „Деултум-Дебелт“. В *Археологически открития и разкопки през 2011 г.* София, 254-255
- Балабанов, П. 2013. Добелт. В *Археологически открития и разкопки през 2012 г.* София, 240-241
- Балабанов, П. 2014. Археологически разкопки на обект „Добелт“ в НАР „Деултум-Дебелт“. В *Археологически открития и разкопки през 2013 г.* София, 285-286
- Bryant, E. 1895. *Reign of Antoninus Pius*. Cambridge: Cambridge University Press
- Mattingly H. 1930. *The Roman Imperial Coinage*, vol.III, London: Spink & Son, Ltd
- <https://www.muenzauktion.com/ritter/item.php?id=46075&lang=en> – активен към 23.03.2014 г.
- http://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/i.html - каталог с цитираните изображения - RIC 200a, RIC 213v, RIC 214, RIC 313; активен към 23.03.2014 г.

An interesting Roman weight unit from Archaeological reserve 'Deultum – Debelt'

Petar Balabanov, Elina Anastasova

(summary)

During the archaeological research in the summer of 2013 in archaeological site Dobelt part of Archaeological reserve Deultum – Debelt was found an interesting object made of lead. It has cylindrical shape and its bottom has been broken in antiquity.

There are traces on the edge of the object probably caused of iron application or handle. In its current condition the object weights 877 gr., it's 44 mm high and has 74 mm maximal diameter. On the surface of the cylinder are preserved two imprints from obverse of Emperor Antoninus Pius's coins (138-161). According one of found analogies was considered that imprints were made of coins struck in 160-161, during last years of the emperor's rule. The object can be interpreted as standard for weight measures. It weighs two or more Roman pounds. The fact that coin weight was marked with emperor's image shows that it was issued by the imperial administration and guarantee for the quality of the coins. At the territory of Bulgaria was never found similar object made of lead, there are few weights for coins produced of glass which has image of emperor but they are known from Late Antiquity period.